

Viite
LausuntopyyntönnöPerustuslakivaliokunta
Eduskunta
PeV@eduskunta.fiYhteyshenkilö
Vanhempi oikeusasiantuntija

Niclas Slotte

Asia

Hallituksen vuosikertomus 2024, K 1/2025 vp

Vuoden 2024 vuosikertomuksen liitteessä 3 on Suomen hallituksen selonteko toimenpiteistä, joihin hallitus on eduskunnan lausumien ja kannanottojen johdosta ryhtynyt. Ahvenanmaan maakunnan hallitus kommentoi tässä lausunnossaan Ahvenanmaata koskevia asioita.

Ahvenanmaan itsehallintolain muuttaminen

Maakunnan hallitus toteaa, että itsehallintolain kokonaisuudistustyö on vireillä oikeusneuvos Gustav Bygglinin johdolla. Samalla nimettiin myös korkean tason asiantuntijaryhmä tukemaan ja seuraamaan työryhmän työtä. Työryhmän on annettava mietintönsä 31.1.2026 mennessä.

Rinnakkain tämän työn kanssa on valmisteltu myös voimassa olevan itsehallintolain muuttamista tiettyjen kiireellisempien tarpeiden osalta, kuten lainsäädäntövallan ja hallintotoimivallan sääntely liittyen hallinnolliseen puuttumiseen henkilökohtaiseen vapauteen terveydenhuollossa ja sosiaalihuollossa, joka jo nykyisellään kuuluu Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan. Muutokset koskisivat myös kuulemista ja neuvonpitoa, myrkkujen valmistamista ja käyttöä sekä ihmisten ja eläinten tartuntatautien torjuntaa koskevia säännöksiä. Tarve sääntelyn uudistamiseksi koskien hallinnollista puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen muuttui erityisen kiireelliseksi toukokuussa 2025, kun maaherra ilmoitti, ettei Valtionvirasto tule uudistamaan määräyksiä, joilla mahdollistettiin se, että ahvenanmaalaiset lääkärit saavat suorittaa valtakunnan mielenterveyslakiin liittyviä tehtäviä ja tehdä päätöksiä hallinnollisesta puuttumisesta henkilökohtaiseen vapauteen.

Ennen kuin valtakunta ja Ahvenanmaan maakunta olivat sopineet voimassa olevan itsehallintolain muuttamista koskevasta ehdotuksesta tältä osin, lakiehdotus lähetettiin lausuntokierroksella maakunnan hallituksen hyväksyttävä menettelyyn. Oikeusministeriö on täysin tietoinen siitä, että maakunnan hallitus ei voi hyväksyä niitä ehdotuksia sääntelyksi, jotka koskevat ihmisten tartuntatautien torjuntaa ja sosiaali- ja terveydenhuoltoon

liittyvää Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaa koskien hallinnollista puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen. Vaikka esitys on lähetetty lausuntokierrokselle, hyvän yhteistyön jatkaminen osapuolten välillä edellyttää yksimielisyyttä ennen esityksen lähettämistä eduskuntaan tai maakuntapäiville.

Osapuolet ovat jo useaan eri otteeseen etsineet sopivia ratkaisuja koskien Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kuuluvaa hallinnollista puuttumista henkilökohtaisen vapauteen. Tällä hetkellä tätä koskevat kysymykset suhteessa valtakunnan mielenterveyslakiin on ratkaistu itsehallintolain 32 §:n mukaisella sopimusasetuksella. Tämän lisäksi tarvitaan kuitenkin lisää muutoksia itsehallintolakiin tai uusia sopimusasetuksia, joilla tarkennettaisiin suhdetta valtakunnan päihdehuoltolakiin, lastensuojelulakiin ja kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin.

Maakunnan hallituksen näkemyksen mukaan Ahvenanmaan lainsäädäntövaltaan kytkeytyvä hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen on viipymättä siirrettävä maakuntapäivien lainsäädäntövaltaan. Maakunnan hallitus ei voi hyväksyä, että voimassa olevaan itsehallintolakiin ensin lisättäisiin toisenlaisia säännöksiä, minkä jälkeen niitä mahdollisesti muutettaisiin itsehallintolain uudistuksessa siten, että lainsäädäntövalta siirrettäisiin vasta jäljemässä vaiheessa. Maakunnan hallitus on tietoinen siitä, että tällainen lainsäädäntövallan siirto on tarpeen kuvata esityksessä selkeästi ja sitä varten tarvitaan lisäselvityksiä asianmukaisten vaikutusarviointien tekemiseksi. Näin ollen hallinnollista puuttumista henkilökohtaiseen vapauteen koskeva sääntely tulisi poistaa voimassa olevan itsehallintolain muutosehdotuksesta ja käsitellä sen sijaan kiireellisesti erikseen. Maakunnan hallitus toteaa, että riittää, että toimivaltainen viranomainen yksilöidään sopimusasetuksessa. Maakunnan hallituksen mukaan vastaavaa järjestelyä käytetään esimerkiksi tapauksissa, joissa Ahvenanmaan poliisi hoitaa valtakunnan toimivaltaan kuuluvia tehtäviä, joissa mita suurimmissa määrin joudutaan puuttumaan yksilön perusoikeuksiin ja henkilökohtaiseen vapauteen.

Muilta osin maakunnan hallitus haluaa lähtökohtaisesti säilyttää ihmisten tartuntatautien torjuntaan liittyvät ministeriölle kuuluvat hallinnolliset tehtävät, joita se hoiti covid-19-pandemian aikana. Tartuntatautilain osalta maakunnan hallitus toteaa siksi, että Ahvenanmaan maakunta ei voi hyväksyä, että ministeriön tehtävien osalta hallintotoimivalta käytännössä siirrettäisiin niin, ettei toimivaltaa jaettaisi samalla tavalla kuin pandemian aikana. Maakunnan hallitus haluaa näin ollen säilyttää Ahvenanmaalla oikeuden antaa direktiivejä, toimintasuunnitelmia ja muita ohjeita täysin riippumatta siitä, miten niitä muualla maassa annetaan. Tämä oikeus osoittautui pandemian aikana tärkeäksi, kun maakunnan hallitus teki mukautuksia useisiin direktiiveihin, suosituksiin ja päätöksiin ottaen huomioon Ahvenanmaan poikkeavan yhteiskuntarakenteen ja Ahvenanmaan väestön tarpeet. Lisäksi maakunnan hallitus toteaa, että uusi tartuntatautilaki on valmisteilla ja siihen odotetaan tulevan tärkeitä muutoksia. Tämän

vuoksi osapuolten on harkittava, miten näihin muutoksiin voitaisiin parhaiten vastata itsehallintolain puitteissa.

Tämän johdosta maakunnan hallitus toteaa, että kysymyksistä on vielä tarpeen keskustella valtakunnan ja Ahvenanmaan maakunnan kesken, jotta esitettävien säännösten muodosta päästään osapuolten kesken yksimielisyyteen. Vaihtoehtoisesti näitä kysymyksiä voidaan sisällyttää itsehallintolain kokonaisuudistustyöhön ja käsitellä siellä tarkemmin omina asioinaan, kuten esimerkiksi mielenterveyslakiin kytkeytyvä hallinnollinen puuttuminen henkilökohtaiseen vapauteen, joka on väliaikaisesti mahdollistettu sopimusasetuksella.

Valmiuslain toimivaltuuksien soveltaminen myös Ahvenanmaalla

Ministeriöiden ja maakunnan hallituksen välillä pidettiin useita kokouksia syksyllä 2024, mutta maakunnan hallitus ei näe, että sen ratkaisuehdotuksia olisi otettu riittävästi huomioon lakiehdotuksia laadittaessa. Maakunnan hallitus katsoo, että valmiuslain toimivaltuuksien soveltamiseen tarvitaan sekä oikeudellisia että käytännön ratkaisuja. Ahvenanmaan lähtökohtana tulee muun Suomen tavoin olla, että normaalioloissa asiaa hoitavan viranomaisen odotetaan hoitavan samaa tehtävää myös poikkeusoloissa. Ahvenanmaan lainsäädännöstä poikkeamiselle on oltava selkeät ja täsmälliset perusteet, aivan kuten valtakunnan lainsäädännöstä poikkeamiselle on oltava selkeät ja täsmälliset perusteet. Ne tehtävät, joita maakunnan hallitus hoitaa poikkeusoloissa, tulee määritellä itsehallintolakiin perustuvassa sääntelyssä, minkä lisäksi itsehallinnolla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa prosesseihin.

Maakunnan hallitus katsoo, että ratkaisuehdotusten käytännön soveltamiseen liittyy edelleen epäilyksiä erityisesti siksi, että viestintä ruotsin kielellä aiheuttaa haasteita ja siksi, että valtakunnan viranomaiset eivät tunne Ahvenanmaan lainsäädäntöä, yhteiskuntarakennetta tai käytännön erityispiirteitä. Maakunnan hallitus on myös toivonut, että ehdotuksista käytäisiin poliittista keskustelua, mitä toimijat valtakunnan puolelta eivät tähän mennessä ole kyenneet järjestämään.

Terveystenhuoltolain, sosiaalihuoltolain ja sosiaalihuoltolain 52 §:n muuttaminen

Maakunnan hallitus antoi 6.7.2022 lausunnon (ÅLR 2022/5612) esityksistä laeiksi valtakunnan terveydenhuoltolain (SSK 1326/2010) ja sosiaalihuoltolain (SSK 1301/2014) muuttamisesta. Lausunnossaan maakunnan hallitus toi esiin, että *"terveydenhuoltolain 60 b §:n ja sosiaalihuoltolain 60 d §:n muuttamisesta annetun lain ehdotettuja säännöksiä tulisi tämän johdosta muuttaa siten, että nimetty maksunsaaja muutetaan Ahvenanmaan maakunnan hallituksesta Ahvenanmaalla sosiaali- ja terveydenhuollon palveluja tuottaviin kunta- ja maakuntaviranomaisiin"*.

Yllä mainitut lakimuutokset ovat jo tulleet voimaan ja voidaan todeta, että Ahvenanmaan maakunnan hallituksen lausunnossaan esille tuomia kohtia ei ole huomioitu, ja että maakunnan hallitus on edelleen nimetty ainoaksi maksunsaajaksi sekä valtakunnan

terveydenhuoltolaissa että valtakunnan sosiaalihuoltolaissa, vaikka maksujen vastaanottajina toimivat Ahvenanmaan muut kunta- ja maakuntaviranomaiset. Tämä voi johtaa siihen, että Ahvenanmaan viranomaisille ei makseta heille kuuluvia korvauksia, sillä etuuksien maksamiselle ei ole olemassa säädösperustaa.

Maakunnan hallitus antoi 14.4.2023 lausunnon (ÅLR 2023/2182) myös sosiaali- ja terveysministeriön asetuksesta sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkintoon sisältyvästä ammattitaitoa edistävästä harjoittelusta suoritettavasta korvauksesta. Lausunnossa todetaan, että "... *lain 1 §:n 2 momentin johdosta eräitä valtakunnan terveydenhuoltolain säännöksiä sovelletaan Ahvenanmaalla, vaikka kyse on valtakunnan lainsäädäntövallasta. Tästä momentista voi saada sen käsityksen, että lakia ei sovelleta Ahvenanmaalla, lukuun ottamatta 60, 60 a ja 63 §:n säännöksiä. Asetuksen 2 §:n luonnoksessa todetaan, että pykälä perustuu valtakunnan terveydenhuoltolain 60 b §:n säännöksiin. Yllä olevan perusteella Ahvenanmaan maakunnan hallitus toteaa, että valtakunnan terveydenhuoltolain 1 §:n 2 momenttia on muutettava, koska se nykymuodossaan sulkee pois valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia korvauksia koskevan 60 b §:n soveltamisen Ahvenanmaalla. Tämän johdosta on viipymättä ryhdyttävä toimenpiteisiin, joilla korjataan ja selkeytetään 2 momenttia siten, että valtakunnan lainsäädäntövaltaan kuuluvia säännöksiä voidaan soveltaa myös Ahvenanmaan maakunnassa.*" Valitettavasti voidaan todeta, että Ahvenanmaan maakunnan hallituksen lausuntoa ei ole huomioitu ja valtakunnan terveydenhuoltolain 1 §:n 2 momentin samoin kuin sosiaalihuoltolain (SSK 1301/2014) 60d §:n sanamuodot ovat säilyneet ennallaan.

Tekijänoikeuslain muuttaminen

Ongelma jatkuu Ahvenanmaan osalta, eikä maakunnan hallituksen kanssa ole käyty keskusteluja aiheesta vuoden 2024 aikana. Ongelmat vaikeuttavat laajasti ahvenanmaalaisten mahdollisuuksia kuluttaa ruotsinkielistä mediaa sekä Ahvenanmaan kokonaisuusmahdollisuuksia säilyttää ruotsinkielinen kulttuurinsa, mikä itsessään on kirjattu osaksi itsehallinnon takaamaa kielten, vähemmistöjen ja kansallisuuden suojaa. Ruotsin kanssa 27.6.1921 tehdyn Ahvenanmaan sopimuksen nojalla Suomella on valtiona myös velvollisuus edistää tätä asiaa.

Maaneuvos

Katrin Sjögren

Varamaaneuvos

Annika Hambrudd

TIEDOKSI

Ahvenanmaan maakuntapäivät, itsehallintopoliittinen lautakunta

Ahvenanmaan asioista vastaava ministeri Anna-Kaisa Ikonen

Valtiosihteeri Kristiina Kokko

Ahvenanmaan kansanedustaja Mats Löfström

Ruotsin pääkonsuli Helena Pilsas

Ahvenanmaan edustaja Helsingissä, Johan Ehn